

АРХЕОЛОГІЯ БУКОВИНИ: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Тези доповідей VI міжнародного
наукового семінару

м. Чернівці, 16 грудня 2022 року

Міністерство освіти і науки України
Інститут археології НАН України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Науково-дослідний Центр Буковинознавства (Чернівці)
ВГО «Спілка археологів України»

VI міжнародний науковий семінар

**АРХЕОЛОГІЯ БУКОВИНИ:
ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Тези доповідей

м. Чернівці, 16 грудня 2022 р.

Чернівці

2022

ОРГКОМІТЕТ

Добржанський О. В., д.і.н., проф. (*голова*)
Скорейко Г. М., к.і.н., доц. (*заступник голови*)
Моця О. П., д.і.н., проф., чл.-кор. НАН України
Михайлина Л. П., д.і.н., доц., ст.н.с.
Пивоваров С. В., д.і.н., проф.
Рідуш Б. Т., д.г.н., проф.
Чучко М. К., д.і.н., проф.
Возний І. П., д.і.н., проф.
Петраускас О. В., к.і.н., ст.н.с.
Кулаковська Л. В., к.і.н., ст.н.с.
Манігда О. В., к.і.н., н.с.
Ткачук Т. М., к.і.н.
Гуцал В. А., к.і.н.
Руснак О. В., к.і.н.
Прохненко І. А., к.і.н., доц.
Баюк В. Г.
Грига В. В.
Боднарюк М. І.
Романович Т. І.
Калініченко В. А., к.і.н.
Ільків М. В., к.і.н. (*секретар*)

Археологія Буковини: здобутки та перспективи: Тези доповідей VI міжнародного наукового семінару (м. Чернівці, 16 грудня 2022 р.). – Чернівці: Технодрук, 2022. – 156 с.

Тези доповідей наукового семінару присвячені актуальним питанням археології Буковини та сусідніх регіонів. Розглядається проблематика кам'яної доби, епохи палеометалу, раннього заліза, середньовіччя та раннього нового часу, а також історії вивчення, охорони та використання об'єктів археологічної спадщини, музеєфікації старожитностей краю. Результати досліджень представили науковці та краєзнавці з Чернівецької, Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської областей, Києва, Вінниці, Чернігова, Ужгорода, Кам'янця-Подільського (Україна), Сянока (Польща), Сучави (Румунія), Стамбула (Туреччина), Будапешта (Угорщина).

Автори-доповідачі несуть повну відповідальність за точність наведених фактів та дотримання академічної доброчесності.

© Науково-дослідний Центр
Буковинознавства, 2022
© Автори, 2022

З М І С Т

Андроничук В. П. Нові надходження археологічних матеріалів у фонди Чернівецького обласного краєзнавчого музею	8
Акатріні В. М., Акатріні М. М. 400-річчя Хотинської битви в нумізматиці, філателії та геральдиці	9
Apraschivei C. New arguments regarding the utility of a unique prehistoric item	12
Бандрівський М. С. Чи можливим було водне сполучення між басейнами лівих приток Середнього Придністров'я і річковою системою верхів'їв Західного Бугу і Прип'яті..?.....	13
Бандрівський М. С. Про пережитки поганства на правобережжі Середнього Придністров'я до XVII–XVIII століть (за матеріалами кам'яної антропоморфної скульптури на Покутті)	15
Боднарюк М. І. Дослідження поселень трипільської культури на берегах річки Котовець (ліва притока Сірету)	18
Вамуш А. А. Язичницька символіка в жіночих головних уборах населення Буковини в епоху Середньовіччя	20
Виноградська Л. І. Оборонно-сторожові споруди на городищах і замках XIII–XV ст. на Поділлі	22
Возний І. П. Торгівля населення північної частини Буковини з Візантією та Кримом у XII–XIII ст.	25
Горбаненко С. А., Рідуш Б. Т., Ільків М. В. Депозит деталей на знаряддя для обробітку ґрунту з Чорнівки II	29
Гуцал В. А. Дослідження Чернівецького університету Ленківецького городища 1958 р.	33

Драгомирецька О. Г. Посуд трипільської культури поселення Шипинці з колекції Крайового музею – об’єкт досліджень Олега Кандиби	36
Драгомирецька О. Г., Ільків М. В. Матеріали епохи пізньої бронзи з науково-допоміжного фонду Чернівецького обласного краєзнавчого музею	39
Ignătescu S. Octavian Luchian și tezaurul monetar de la Noua Suliță	42
Ільків М. В., Михайлюк В. В., Ємчук В. В. Об’єкти археологічної спадщини на території м. Чернівці: питання кількості та локалізації	43
Ільків М. В., Шевчук Б. В. Бронзовий серп із Коновки на правобережжі Середнього Дністра	45
Калініченко В. А., Михайлина Л. П., Пивоваров С. В. Рідкісний тип ножів із слов’янських поселень райковецької культури на Буковині	48
Калініченко В. А., Пивоваров С. В., Горбаненко С. А. Тезаврації сільськогосподарських знарядь із Рідківецького археологічного комплексу VIII–X ст.: попереднє повідомлення	50
Карпо А. В. Археологічні пам’ятки в околицях с. Топорівці на Буковині	53
Кононенко О. М., Рідуш Б. Т., Поп’юк Я. А. Кам’яна індустрія з місцезнаходження пізньоплейстоценової фауни Зеленів	56
Коржик В. П. Де ж той старовинний город Хмелів?	58
Котовіч П. Н., Миська Р. Г. Захисний упор від середньовічної холодної зброї з фортеці Тустань	61

Куценяк О. Я. Колекція Трипільських пам'яток з с. Молодове та Поливанів Яр Чернівецької обл. у фондах Львівського історичного музею	62
Кушнір І. Б. Повідомлення про археологічні відкриття в україномовній пресі Буковини 20-30-х років ХХ ст.	64
Легета В. П. Відображення археологічних досліджень Цецинського городища у матеріалах ДАЧО	66
Манігда О. В., Короленко Я. Л., Калініченко В. А. Вістря стріл давньоруського часу із зібрання Вінницького обласного краєзнавчого музею	68
Мордовін М. В., Прохненко І. А. Товарна суконна пломба міста Циттау з с. Строїнці Новоселицького р-ну Чернівецької обл.	71
Niculică V. P. Archaeological discoveries in the area of the city of Siret at the end of the 19th century. The contributions of Josef von Gutter and Victor Prelicz	73
Парацій В. М. Замчище в с. Денисів (у контексті археологічного вивчення Ярослава Пастернака)	76
Парацій В. М. Археологічні артефакти з фондів Бережанського краєзнавчого музею: металеве тесло періоду Київської Русі	79
Петегирич В. М. Ріки в історії та археології княжої доби Прикарпаття і Волині	81
Петраускас О. В. Горизонт знахідок 5 століття з Комарова та Бузовиці-1 (про етнокультурну ситуацію в лісостепу між Прутом та Дністром)	85
Пивоваров С. В. Наслідування гюлістанським дирхемам Джанібєка із городища в Зеленій Липі	87
Пивоваров С. В., Грига В. В., Кузик О. П., Калініченко В. А. Дослідження Чорнівського городища у 2019 р.	91

Пивоваров С. В., Калініченко В. А. Скроневе кільце з ажурним плетивом з Чорнівського городища першої половини XIII ст.	94
Преступенко Ю. В. Пам'яткоохоронна діяльність Чернівецького обласного центру з питань культурної спадщини у 2022 році	96
Прохненко К. І. Особливості написання наукових праць на археологічну тематику в сучасному інформативному просторі	99
Прохненко О. Ф., Жиленко М. А. Металеві накладки та застібки книг з замків Закарпаття	101
Рідуш Б. Т. Новий погляд на датування мустьєрського шару палеолітичної стоянки Молодове I	104
Романович Т. І., Панчук А. Г. Рухомий матеріал нового часу з центральної частини м. Чернівці	106
Ротар О. В., Арслан Т. Я., Ільків М. В. Металева посудина-імбрик з фондів Чернівецького обласного краєзнавчого музею	109
Рубанець М. В. Каменотесання у Дорошівцях: витоки і традиції	111
Рубанець М. В., Ільків М. В. Керамічні люльки із сіл Привороки та Ставчани на Буковині	117
Руснак О. В., Ротар О. В. Табличка «Взаємне земське страхування Бессарабської губернії» з Хотина	121
Сандуляк В. О. Цем'янкові розчини в муруваннях Хотинського замку	123
Скорейко Г. М. Технології використання археологічних старожитностей на уроках історії.....	126

Терський С. В., Демський Н. В., Куценяк О. Я. Нова знахідка бронзового ножа гальштатської доби«з полум'яподібною спинкою» в околицях с. Словіти на Львівщині	129
Томенчук Б. П. До питання про архітектурно-просторову організацію розпланування давньоруських городищ Галицько-Буковинського Прикарпаття	130
Федорук А. В., Боднарюк М. І. Тактика «малої війни» на Буковині у період використання готичного обладунку в Європі	134
Черненко О. Є., Луценко Р. М. Дослідження археологічного комплексу у с. Малий Листвен на Чернігівщині	137
Чобан Р. Д. Городище у селі Вербовець Косівського району.....	141
Чучко М. К. Православні муровані храми міжвоєнних Чернівців як об'єкти історико-архітектурної спадщини румунського періоду	143
Шкурідін О. М. Східнослов'янське городище-фортеця поблизу с. Грозинці: п'ять століть історії	147
Яковишина Я. М. Трипільське поселення Рестев (Дністрівка) в урочищі Дністровські Ярки на Буковині	149
ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ	151

до раннього палеоліту (ашель) (1987). Два місцезнаходження епохи пізньої бронзи (кінець II тис. до н.е.) виявлено останні десятиліття: бронзова сокира-кельт, знайдена у 2012 р. Мельничуком Іваном Івановичем (1934 р.н.) на території садового товариства «Ювілейний» в кінці вул. Заставнівської; скарб бронзових виробів, знайдений у 2014 р. північніше вул. І. Підкови (Ільків 2014). До цього ще варто додати цілий перелік поодиноких знахідок монет раннього нового часу та їх скарбів (Пивоваров 2002). Певна кількість інших пунктів чітко не локалізована, а знахідки не потрапили до музейних установ, через що вони залишаються недостовірними чи малодостовірними й при можливості потребують верифікації.

Окремо варто звернути увагу на позначення решток укріплень та курганних насипів на давніх картах (наприклад, першої військової зйомки Буковини 1773-1775 рр.), де можуть бути нанесені втрачені чи не зафіксовані сучасними дослідниками об'єкти.

Таким чином, остаточно питання щодо кількості об'єктів археологічної спадщини та їх локалізації на території м. Чернівці залишається відкритим і може бути вирішеним шляхом подальшої наукової та пам'яткоохоронної роботи.

Микола Ільків (Чернівці),

Борис Шевчук (Мошанець)

БРОНЗОВИЙ СЕРП ІЗ КОНОВКИ НА ПРАВОБЕРЕЖЖІ СЕРЕДЬНОГО ДНІСТРА

Бронзові серпи формують одну із найбільш характерних категорій металевих виробів епохи пізньої та фінальної бронзи, в т.ч. у Карпато-Дністровському регіоні. У межах сучасної Чернівецької обл. вони зафіксовані переважно в скарбах, менше як поодинокі випадкові знахідки і на території поселень. Особливо інформативні знахідки з поселень, які піддаються більш обґрунтованій культурній та хронологічній атрибуції.

Виріб із бронзи, ідентифікований як серп, виявлено у 1989 р. південніше с. Коновка на Кельменеччині в уроч. Пуцита (рис. 1). Знахідка невеликого розміру (довжина – 9,9 см (первинно – >11,1 см); ширина (max.) – 2,6 см; товщина (max.) – 0,55 см; вага – 45,6 г), характеризується дугоподібно-колінчастою формою та завуженою до кінця ручкою з двома овальними отворами для кріплення руків'я (рис. 1: б): один – майже на згині в районі переходу до лезової частини (0,8×0,6 см), другий – на округлій п'ятці виробу (1,0×0,4 см). Між отворами проходить незначне

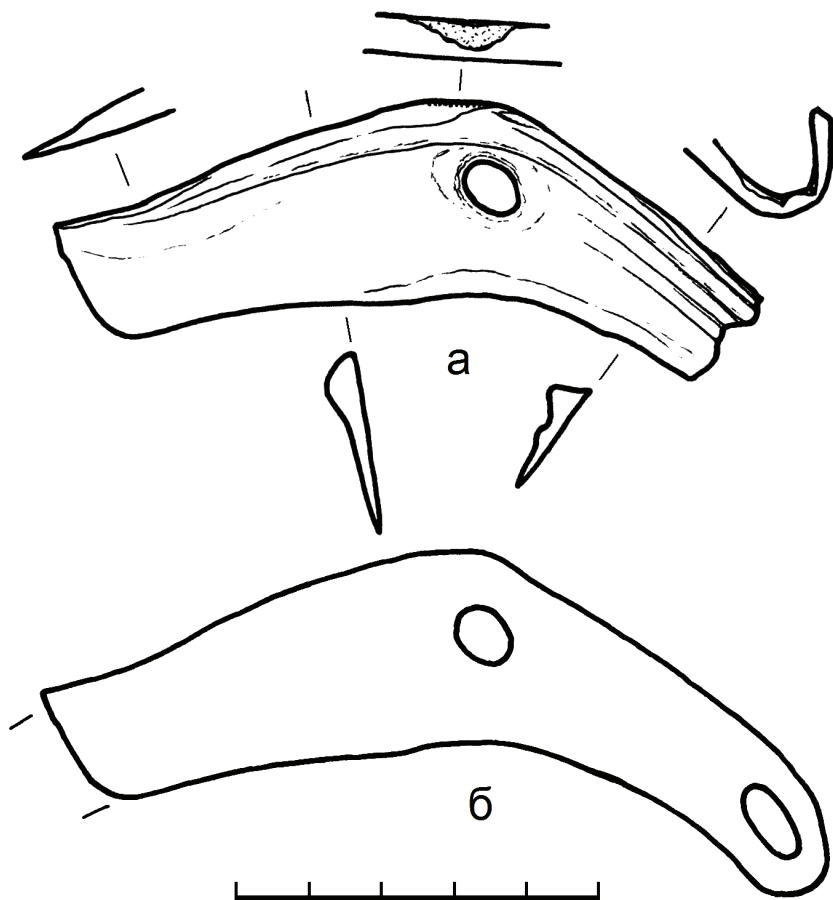

Рис. 1. Бронзовий серп з поселення Коновка, уроч. Пуцита.

додаткове потовщення на зразок нервюри. З одного боку спинка знаряддя потовщена доволі масивним рельєфним валиком, тоді як внутрішня кромка загострена майже по всій довжині, тобто і в районі руків'я. Серп помітно спрацьований, на що вказує додаткове заточування леза і значне зменшення його ширини даліше від згину. Виготовлено знаряддя в односторонній закритій ливарній формі, слід литника (1,9×0,4 см) простежується ззовні на місці згину між рукою та спинкою леза. Поверхня знахідки покрита патиною темно-зеленого відтінку.

Ще в давнину серп був пошкоджений – втрачене закінчення лезової частини й деформована ручка. Однак детальніший огляд знахідки дозволяє припустити, що навіть після цього річ продовжувала бути у вжитку. По-перше, шляхом кування торець серпа із зломом було повторно загострено, а, по-друге, в районі нижнього отвору з боку гладкої площини присутні сліди двох не сильних рублячих ударів у вигляді перпендикулярних до ручки конічних канавок. Тобто, очевидно, що у порівняно спрацьованого серпа у давнину відламалося закінчення робочої частини, після чого його додатково загострили, а кінець руків'я навмисно зігнули. Після цього річ, звісно, уже не могла використовуватися за прямим призначенням (довжина лезової частини стала орієнтовно 5 см). Морфологія знахідки, зокрема форма вторинно сформованого леза, схиляє до думки, що серп після поломки був перероблений у знаряддя на зразок кушнірського ножа. За таких умов гакоподібний згин на ручці слугував хорошим упором під час роботи.

Такого зразка дугоподібні серпи з двома отворами на руків'ї, за класифікацією В. О. Дергачова та В. С. Бочкарьова, відносяться до прикарпатсько-трансільванської серії, східно-карпатської групи, типу Heleşteni / Хелештень, варіанту Хелештень. Їх знахідки відомі на території від Східних Карпат до Дніпра, а основний регіон поширення охоплює лісостепову зону Пруто-Дністровського межиріччя, тобто співвідноситься переважно зі східною частиною ареалу культури Ноа й рідше сабатинівської культури. Деякі знахідки мають такі ж потовщення-нервюри посередині руків'я між отворами: Антонівка, Ciorani, Medveja, Văgvăreuca. Датуються цього типу серпи в основному періодом BrD (Дергачев, Бочкарев 2002). Попри незначну кількість знахідок схожа тенденція простежується і на основі знахідок з території Чернівецької області. Так, у її західній частині на даний момент зафіксовано серпи з гакоподібним закінченням руків'я (Магала, Чернівці, Кіцманщина), тоді як у східній – два місцезнаходження жнивних знарядь із отворами на ручці. Крім Коновки такий же серп випадково знайдений у Сокирянах (Дергачев 1975, Черных 1976).

Важливо, що знахідка з Коновки (уроч. Пуцита) походить з поселення культури Ноа, на якому зібрано фрагменти характерного керамічного посуду та кістяні розбивальники. З Коновки відомий також фрагмент бронзового серпа, детальніше місцезнаходження і типологічна приналежність якого невідомі (Пивоваров, Ильків 2013).

Отже, серед підйомного матеріалу з території поселення культури Ноа Коновка, уроч. Пуцита походить бронзовий серп типу Heleşteni / Хелештень, який після поломки міг використовуватися як кушнірський ніж.